

Thailand Research Expo 2011

การนำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ ๒๕๕๔

Thailand Research Symposium 2011 Proceedings

ด้านสิ่งแวดล้อมและภาวะโลกร้อน

ระหว่างงาน "การนำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ 2554" (Thailand Research Expo 2011)

ในวันที่ 26-วันอังคารที่ 30 สิงหาคม 2554

ณ ศูนย์ประชุมบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ศวทช.)
National Research Council of Thailand (NRCT)

Oral Presentation

ชื่อเรื่อง : ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา บ้านแสมชาย ตำบลบางครก
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

Title : Local Community Potency in Ecotourism Management Case study: BanSamaeChai, T. BangKrok, A.
BanLeam, Phetchaburi province. BanLeam, Phetchaburi province.

ชื่อเจ้าของผลงาน : ดร.สวรรยา ชื่อเลื่อม (MR. Sawanya Sueleum)

สังกัด : มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ร่วมวิจัย :

1. นางสาวสกุลรัตน์ งามสูตร

2. นางสาวธัญวรรณ ทัญยาทรัพย์

สังกัด : มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา บ้านแสมชาย ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านแสมชาย และ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพด้านความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ศักยภาพด้านความพร้อมของบุคลากร ศักยภาพด้านความพร้อมของสิ่งอำนวยความสะดวกและศักยภาพด้านความพร้อมในการจัดการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำชุมชนและชาวบ้านชุมชนบ้านแสมชาย

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนแสมบ้านชายตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ปากแม่น้ำเพชรบุรี มีลักษณะเป็นน้ำกร่อย พันธุ์ไม้เด่นในพื้นที่ คือ ต้นแสม ต้นโกงกาง และต้นจาก และมีความสำคัญในการเป็นแหล่งที่อยู่ของหิ่งห้อยตามธรรมชาติจำนวนมาก การดำรงชีวิตของคนในชุมชนยังคงรูปแบบครอบครัวขยายพึ่งพาอาศัยในระบบเครือญาติ ศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญคือระบบนิเวศป่าชายเลน และแหล่งดูหิ่งห้อย ศักยภาพด้านบุคลากรในส่วนของผู้นำชุมชนและชาวบ้านยอมรับการพัฒนาให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังคงขาดความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว การบริการและการสื่อความหมาย ส่วนด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ระบบไฟฟ้า ประปา เส้นทางรถยนต์เข้าถึงชุมชน แต่ในส่วนของที่พักรังไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านการจัดการ ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ตามความพร้อมและความถนัดของตนเอง เช่น กลุ่มขับเรือนำเที่ยว กลุ่มที่พักกลุ่มทำอาหาร เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดด้านการส่งเสริมของหน่วยงานภายนอกทั้งในด้านงบประมาณและการอบรมให้ความรู้

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับประเทศ นำไปใช้ในการวางแผนกำหนดนโยบายและแนวทางพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเสริมสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
National Research Council of Thailand (NRCT)

Abstract

The objective of this study was to study the local community potency in ecotourism management, base on 4 aspect, tourism natural resource, local community potency, facilities potency and management system potency. Data were collected by surveying, observation and in-depth interviews the local community, the community leaders officially and leader's retreat.

The results, Bansamaechai located on the Phetchaburi river estuary, T. BangKrok, A. BanLeam, Phetchaburi province, have been influence from brackish water that effect on biodiversity, especially mangrove forest and firefly habitat. Rhizophora was the dominant species. Tourism natural resource potency was high, mangrove forest and firefly. Infrastructure, electricity, water supply access to this area. Local community potency was low, lack of knowledge about ecotourism management and tourism including not supporting from relevant external organization facilities and management system.

The result was useful for the both local community, government and concerned organization for managing, would virtually set up the development policy and ecotourism management .

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต่างก็พยายามหารูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ๆ ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น (เมธี ปิยะกุล 2548) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ได้เริ่มก่อตัวขึ้น เดิมนักชุนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เน้นให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่บ้านสามชาย ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรีก็เช่นเดียวกัน เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าชายเลนที่นอกจากจะมีคุณค่าต่อระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมแล้วยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมแห่งหนึ่ง เนื่องจากความสวยงามของพืช พรรณไม้ ทิวทัศน์ธรรมชาติ และสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน ก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การล่องเรือชมระบบนิเวศป่าชายเลน ชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน เป็นต้น โดยเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ แหล่งท่องเที่ยว เกิดการกระจายรายได้จากการจ้างงาน การประกอบอาชีพและการขายสินค้าและบริการ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของ ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านสามชาย ด้านสังคม ประเพณีวัฒนธรรม และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านสามชายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นิยามศัพท์

1. ศักยภาพของชุมชนบ้านแสมชายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความพร้อมของชุมชนบ้านแสมชาย ทั้งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านบุคลากรในชุมชน ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการจัดการ
2. ความพร้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในชุมชน
3. ความพร้อมด้านบุคลากรในชุมชน หมายถึง บุคลากรที่อยู่ในชุมชนอันประกอบด้วยผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน
4. ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง ระบบไฟฟ้า ระบบประปาและเส้นทางการคมนาคม
5. ความพร้อมด้านการจัดการ หมายถึง การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว การบริการ การป้องกันและลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีจุดเด่นเฉพาะถิ่นและแหล่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน หมู่บ้านแสมชาย ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

กรอบแนวความคิด

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ประยุกต์เทคนิค SWOT Analysis ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ป.ป) มาใช้ในการประเมินศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีหลักการประกอบด้วยการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค กล่าวคือ

จุดแข็ง หรือ S = Strengths หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบทบาท ซึ่งองค์กรนำใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หรือหมายถึง การดำเนินงานภายใน ที่องค์กรสามารถทำได้ดี และเป็นการพิจารณาปัจจัยภายในชุมชนว่ามี ส่วนดีความเข้มแข็ง ความสามารถ ศักยภาพ ส่วนที่ส่งเสริมความสำเร็จซึ่งจะพิจารณาในด้านต่าง ๆ

จุดอ่อน หรือ W = Weaknesses คือ หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี และเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกว่ามีสภาพเป็นเช่นไร มีการเปลี่ยนแปลงใดที่เป็นประโยชน์หรือโอกาสอันดีต่อชุมชน

โอกาส หรือ O = Opportunities หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร และเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกว่ามีสภาพเป็นเช่นไร มีการเปลี่ยนแปลงใดที่เป็นประโยชน์หรือโอกาสอันดีต่อชุมชน

อุปสรรค หรือ T = Threats หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร และเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคหรือภาวะคุกคามซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหรือข้อจำกัด ต่อชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้วิจัยได้ประยุกต์องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 3) มาใช้ในการประเมินศักยภาพโดยพิจารณาจาก 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ โดยศึกษาสภาพธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่ง

Oral Presentation

วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ 2) องค์ประกอบด้านการจัดการ โดยศึกษาการจัดการครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การป้องกัน การกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ โดยศึกษากระบวนการเรียนรู้ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม โดยศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์และลักษณะของพื้นฐานที่มีองค์ประกอบหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรในพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านบุคลากรในองค์กร เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อองค์ประกอบที่สมบูรณ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาบ้านแสมชาย ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative study) โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ตลอดจนการสำรวจและศึกษาศักยภาพชุมชนในด้านความพร้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ด้านบุคลากร ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการจัดการ ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการศึกษาจะนำมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis ในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของชุมชน และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณานาความ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน

ชุมชนบ้านแสมชายตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเพชรบุรี ในพื้นที่ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ลักษณะของชุมชนมีการกระจายตัวของครัวเรือนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนสถานที่สำคัญ 1 แห่ง คือ วัดเขาตะเครา ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในชุมชนคือป่าชายเลนที่มีพันธุ์ไม้แสม โกงกางและจากเป็นพันธุ์ไม้เด่น และพบหิ้งห้อยบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม แหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภคและการเกษตรกรรมมาจากน้ำประปา คลองชลประทาน น้ำฝนและคลองธรรมชาติ บ้านแสมชายยังคงประเพณีวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมการเล่นที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในเดือนสี่และเทศกาลสงกรานต์ กิจกรรมรดน้ำดำหัว และในช่วงเดือนสิบสองมีแข่งเรือพายประเพณี ที่วัดเขาตะเครา

ส่วนที่ 2 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การศึกษาศักยภาพของชุมชนบ้านแสมชายในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พิจารณาจากปัจจัย 4 ด้าน คือ 1) ความพร้อมด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน 2) ความพร้อมของชุมชนในด้านบุคลากร 3) ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวก และ 4) ความพร้อมด้านการจัดการ ผลการศึกษาอธิบายได้ดังนี้ .

Oral Presentation

เพียงพื่อต่อการเลี้ยงชีพ และนักท่องเที่ยวมีมากเพียงช่วง 2 เดือน คือเดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคมเท่านั้น ส่วนโอกาสของบ้านสมชายเนื่องจากการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี มีการจัดการด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดลงบนหน้าเว็บไซต์ ทำให้มีคนที่รู้จักบ้านสมชายมากขึ้น สำหรับอุปสรรคของบ้านสมชายยังขาดหน่วยงานใดที่จะเข้ามาช่วยเหลือ ด้านการฝึกอบรมให้กับชาวบ้านให้สามารถต้อนรับนักท่องเที่ยวได้

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมู่บ้านสมชาย ตำบลบางครก อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พบว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติภายในชุมชนที่สำคัญคือทรัพยากรป่าชายเลนซึ่งเป็นระบบนิเวศธรรมชาติที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ตลอดจนการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน เช่น การสานตบจากและการท่องเที่ยว ชาวบ้านในชุมชนและผู้นำชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังคงขาดความพร้อมทั้งทางด้านความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยว การบริการ การสื่อความหมายและขาดการสนับสนุนจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง ในอนาคตหากได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกก็จะสามารถเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนได้ ส่วนด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนไม่ว่าจะเป็นระบบไฟฟ้า ประปา การคมนาคมมีความพร้อม แต่ขาดความพร้อมของการบริการที่พักรวมที่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

การเก็บข้อมูลภาคสนามครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการเก็บข้อมูล เนื่องจากที่พักรวมในพื้นที่มีเพียงแห่งเดียว ทำให้กลุ่มผู้วิจัยไม่สามารถฝังตัวอยู่ในพื้นที่ศึกษาได้เป็นเวลานาน โดยต้องเดินทางไปกลับในการเก็บข้อมูล ทำให้ขาดข้อมูลเชิงลึกในบางด้านซึ่งหากได้ข้อมูลส่วนนี้ก็จะทำให้งานวิจัยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ได้ข้อมูลอีกมิติหนึ่ง อันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นในการนำไปประกอบการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : บริษัท อัลซา จำกัด, 2544

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ : กองสถิติและวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549.

เมธี ปิยะกุล. "การพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การปกครองท้องถิ่น." บทความโครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.(ธันวาคม 2548), 2548.